

Т.Панияз ^{*1}, Қ.Д.Жанпейісова¹

¹Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан, (E-mail: toleu@inbox.ru, zhanpeisova73@mail.ru)

Өңірлік саясаттың теориялық аспектілерін салыстырмалы талдау

Аңдатпа

Саясаттың қайсыбірі болмасын тұрғындардың жеке мүдделеріне қарай алға қойған және орындалатын мақсат-міндеттерден, осы мүдделерін қорғайтын әдіс-тәсілдерден, құралдардан, қоғамдық-мемлекеттік институттарынан тұрады. Ірі мемлекеттердің аумағындағы табиғи-климаттық, жағырапиялық, әлеуметтік-экономикалық, саяси-этникалық және басқа да ерекшеліктеріндегі айтарлықтай айырмашылықтарға қатысты өңірлерге бірыңғай көзқарас қалыптастыру өте қиын.

Мақалада өңірлік саясат мазмұнының теориялық аспектілеріне салыстырмалы талдау жасалынады және қазіргі өңірлік саясат, өңірлік саясатты әзірлеу мен іске асырудың теориялық-әдістемелік алғышарттары мен мәні, өңірлік саясаттың теориялық қалыптасу үрдістері, себептері баяндалған. Өңірлік саясат ұғымы мен маңызын анықтау түрлі зерттеушілердің көзқарасы тұрғысынан қарастырылады. Қазіргі кезеңдегі өңірлік саясаттың негізгі мақсат-міндеттері, бағыттары мен жүргізу әдістерінің мазмұны ашылады. Жалпы өңірлік саясатты жүзеге асыру тиімділігін арттыру үшін қорытындылар мен ұсыныстар жасайды.

Түйін сөздер: мемлекеттік өңірлік саясат, тиімді өңірлік саясат, өңірлік саясаттың мақсат-міндеттері, өңірлік даму бағыттары, өңірлік теңгерімсіздік, орталықсыздандыру, жергілікті басқару, өңірлік дамуды мемлекеттік басқару.

Т.Панияз^{1*}, К.Д.Жанпейісова¹

¹Eurasian National University. L.N.Gumilyov,
Nur-Sultan, Kazakhstan

COMPARATIVE ANALYSIS OF THEORETICAL ASPECTS OF REGIONAL POLICY

Abstract

Any policy consists of goals and objectives set by the private interests of the population, methods, means of protection of interests, public-state institutions. It is difficult to form a single point of view on the regions with respect to significant differences in climatic, geographical, socio-economic, political and ethnic and other features in the territory of large states.

The article provides a comparative analysis of the theoretical aspects of the content of regional policy, as well as the current regional policy, theoretical and methodological foundations and consequences for the development and implementation of regional policies, processes of formation and theory of regional policy. The definition of the concept and significance of regional policy is considered from the point of view of different researchers. The content of the main goals, directions and methods of regional policy for the current period is disclosed. Forms conclusions and proposals to improve the effectiveness of regional policy as a whole.

Key words: state regional policy, effective regional policy, goals and objectives of regional policy, directions of regional development, regional imbalance, decentralization, local self-government, state management of regional development.

Т.Панияз^{1*}, К.Д.Жанпеисова¹

¹Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева,
Нур-Султан, Казахстан

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация

Любая политика состоит из целей и задач, поставленных частными интересами населения, методами, средствами защиты интересов, общественно-государственными институтами. Трудно сформировать единую точку зрения на регионы в отношении существенных различий в климатических, географических, социально-экономических, политических и этнических и других особенностях на территории крупных государств.

В статье дается сравнительный анализ теоретических аспектов содержания региональной политики, а также излагается текущая региональная политика, теоретико-методологические основы и последствия для разработки и реализации региональной политики, процессов формирования и теории региональной политики. Определение понятия и значимости региональной политики рассматривается с точки зрения разных исследователей. Раскрыто содержание основных целей, направлений и методов региональной политики на текущий период. Формирует выводы и предложения по повышению эффективности региональной политики в целом.

Ключевые слова: государственная региональная политика, эффективная региональная политика, цели и задачи региональной политики, направления регионального развития, региональный дисбаланс, децентрализация, местное самоуправление, государственное управление региональным развитием.

Кіріспе. Ауқымды аймақ, өңірлерге ие мемлекеттер үшін өңірлік саясат ерекше орынға ие. Өңірлік саясат деп қазіргі кезеңдегі уақытта өңірлік процестердің табиғатын, жай-күйін есепке алатын әдіс-тәсілдерге негізделген, өңірлерге байланысты мемлекеттің жалпы мүддесін және өңірлердің өзіндік мүдделерін іске асыратын ұмтылыстар мен іс-қимылдар кешенін айтамыз.

Өңірлерде айқындалған және атқарылатын өңірлік саясат белгілі бір аумақта және жергілікті жағдайларды есепке ала отырып, сол аумақтағы жекеленген салалардың күллі жүйелерімен келісіліп және өзара үйлесімді дамуы жағдайына сәйкес іске асырылуы қажет.

Өңірлік саясаттың қоғамдық-әлеуметтік қажеттігіне орай, оны дайындап жүзеге асырумен мемлекет аумағындағы бірқатар мәселелерді шешуге болады. Атап айтқанда: өңірлердің әлеуметтік-экономикалық даралануын; орталық пен өңірлердің мемлекеттік құрылымдарымен қатынасындағы өңірлердегі орталықсыздандыру мәселесін, жүргізілетін саяси, әлеуметтік-экономикалық реформаларды; ұлттық-этникалық және діни мәселелермен оқшаулану қаупін; қоғамдық-саяси әлеуметтік-мәдени өңіраралық алуантүрлілікті; әлеуметтік-экономикалық дамудағы өңірлік негіздерін жолға қоюды; экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету және өңірлер арасындағы өзара теңгерімсіздікті қысқарту, дамудың өзге де қажеттіліктерін; өзіндік мәртебесі бар өңірлердің мәселен, еркін экономикалық зоналардың, мемлекеттік қорғалатын аумақтардың, экологиялық апатты өңірлердің және т.б. бөлініп шығуы мен бағдарламаларының жүзеге асуына қажетті алғышарттарды жасау.

Мақсаты. Мақалада осы кезеңдердегі мемлекеттердегі өңірлік саясаттың аспектілері әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан теориялық негізде жан-жақты зерттеліп сипатталған. Зерттеудің мақсаты - жүргізілетін өңірлік саясатты тұжырымдамалық мән-мағынасын ұғыну, себеп-салдарлық негіздемелерді айқындау, қазіргі кезеңдегі өңірлік саясаттың дамуының теориялық үдерістерін талдау, саяси, әлеуметтік-экономикалық алғышарттарын анықтау.

Зерттеу әдістері. Зерттеудің әдіснамалық негіздері өңірлік саясатты зерттеушілердің өңірлік саясатты анықтаудағы теориялық тұжырымдамалары мен көзқарастарынан тұрады. Мақалада зерттеудің теориялық негіздерді мен аспектілерін саралауға арналған индуктивті және дедуктивті тәсілдерді пайдаланған теориялық салыстырмалы талдау әдісін айтуға болады.

Нәтижелерді талқылау. Мемлекеттердің өңірлік саясаттың аумақтық мәселелерін зерттеген ресейлік ғалым Р.Ф.Туровский аумақтардың көгжиегінде халық-шаруашылық-аумақ тәрізді қоғамдық өмірдің негізгі үдерістері жүреді. Адамның жер бетінде өмір сүруі осы үдерістердің даму жолы мен бағытына, яғни өңірлік дамуына сүйенеді. Осылайша қоғамның, оның өңірлік жүйелерінің жұмыс істеуі мен дамуы аумақтарда басталып, аумақтарда аяқталады дейді [1, 28 стр].

Қазіргі уақытта аумақтық мәселелердің күллі маңызына қатысты мемлекеттерде өңірлік саясаттың мән-мазмұнын, құрылымдарын және ұғымдарына қатысты анықтауда бірыңғай, әмбебап әдіс-тәсілдер жоқ деп айтуға болады. Өңірлік мәселелерді шешуді іске асыруда олардың жұмыс істеуі белгілі бір аумақтарға қатысты болғандығына қарамастан барлық деңгейлердегі мемлекеттік институттар атсалысады.

Өңірлердің және олардың белгілі бір мүдделеріне қатысты ішкі, сыртқы, экономикалық, ұлттық және т.б саясаттың әрбір аспектісінен өңірлерге қатысты нақты дәлелдемелерді көруге болады. Өңірлік саясат, белгілі бір саясат сияқты, кез келген мүдделердің болуына негізделеді. Осыған байланысты мемлекеттің өңірлік саясатының негізгі бағыты әрбір субъектінің мүдделерін есепке алып, экономикалық және саяси мәселелерін құрайтын өңірлердің күллі кешендері мен институттарының экономикалық әлеуетін жоспарлы дамыту екендігін атап өтеді [2, 105 стр].

Бұл пікірде өңірлік саясат толықтай алғанда елдің мүдделерін қорғайтынын, дегенмен орталықтандырылған жоспарланған экономика жағдайында өңірлер оның объектісі бола алады. Жалпы өңірлік саясаттың қағидалық айырмашылығы мемлекеттік сипатының болуында жатыр. Онда ең негізгі нәрсе өңірлердің әлеуметтік-экономикалық ерекшеліктерін есепке алу, ресурстық базаларды орналастыру, жалпы мемлекеттік алға қойған міндеттерін жүзеге асыру болатын.

Өңірлік саясат ұғымының мазмұнын түрлі мәнде қарастыруға болады:

1. Өңірлік дамудағы қажетті әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер мен теңгерімді дамудағы көрсеткіштердің айырмашылықтарын қысқартуға бағытталған жалпы мемлекеттік саясаттың бір бөлігі ретінде;

2. Өңірдің жеке әлеуметтік-экономикалық жағдайына әкелетін елдің бірыңғай кешеніндегі орталық биліктің, басқа да жергілікті өңірлердегі мемлекеттік билік органдарының, басқару институттарының мақсатты ұстанымдары ретінде;

3. Орталықта мемлекеттік құрылымдармен іске асырылатын әлеуметтік-экономикалық салаларды мемлекеттік реттеудің бөлігі ретінде;

4. Саяси-экономикалық, әлеуметтік-демографиялық, мәдени-экологиялық үдерістерді кіріктіретін аумақтардағы ерекше сала ретінде айқындалады. [3, 87 стр].

Бір топ отандық зерттеушілер З.А.Сальжанова, Е.Б. Жайлауов, Н.Н.Гелашвили өңірлік саясатты өнімді күштерді ұтымды орналастырудан және ел өңірлері арасында әлеуметтік және экономикалық теңгерімсіздікті деңгейлестіретін заңнамалық, экономикалық және әкімшілік іс-шаралар кешеніне негізделген мемлекеттік реттеудің маңызды бөлігі деп анықтама береді [4, 4 стр].

Тағы бір ресейлік ғалым С.М.Васин мемлекеттік өңірлік саясат дегеніміз өңірлік даму мақсаттарын, мемлекеттің басқару істерін, шешімдер мен әрекеттерді жүзеге асыруға бағытталған нормативтік-құқықтық актілер мен бағдарламаларда әзірленген мақсаттар мен құндылықтар жүйесі дейді [5, 38 стр].

Жоғарыда айтылғандарды салыстырмалы талдай отырып, өңірлік саясаттың мазмұны мемлекеттегі өңірлердің ұтымды және теңгерімді дамуына, өңірлердегі ресурстарды тиімді пайдалануға, оның саяси, әлеуметтік-экономикалық жағдайын жақсартуға негізделген әлеуметтік-экономикалық және құқықтық іс-әрекеттердің жиынтығы деп қорытындылауға болады.

Өңірлік саясаттың негізгі мақсаты жергілікті жерлердегі ресурстарды толық пайдалану, өңіраралық айырмашылықтарды теңестіруге ұмтылу, өсу орталықтарын дамыту, өңірлердегі бірыңғай әлеуметтік-экономикалық кеңістікті дамыту, өңірлердің шаруашылық-кәсіпорындары мен азаматтардың нарыққа шығуы үшін қолайлы жағдайлар жасау, олардың ерекше мүмкіндіктері мен аумақтық ерекшеліктерін есепке алу және дамыту болып табылады [6, 65 стр].

Өңірлік саясаттың мақсаттарын былайша топтап қарастыруға болады:

1. Әлеуметтік мақсаттар. Әлеуметтік негізделген нарықтық қатынастарды өңірлерде дамыту, нарықтық қатынастарды дамытуға көмектесетін жергілікті кәсіпкерлікті дамытуға жағдай жасау; тек мемлекеттік бюджеттен ғана емес отандық және шетелдік инвесторлардан, жекешелендіруден

түсетін қаржы-қаражат есебінен тұрғындарды әлеуметтік жағынан қолдау және әлеуметтік институттар мен инфрақұрылым нысандарын құру және дамыту;

2. Экономикалық мақсаттар. Мемлекет әр өңірдің ерекше ерекшеліктерін есепке отырып жекешелендіру бағдарламасын іске асыру және шаруашылық нысандарының өңірлердегі жағдайын жан-жақты қолдау; мемлекеттің барлық өңірлерінде нарық заңдылығына сәйкес бәсекелестік орта қалыптастыру; монополияға қарсы саясат жүргізу; орта және шағын кәсіпорындардың дамуында табиғи ресурстарды пайдаланудың тиімділігін арттыру; шекаралық өңірлерде еркін сауда айналымын қалыптастыру, еркін экономикалық өңірлердің дамуын жолға қою, экспорттық әлеуетті арттыруға күш салу; өңірлердегі экономиканың басым бағыттарын қолдау; өңірлерге тиімді келісім-шарттар негізінде отандық бизнес пен шетелдік инвесторларды тарту;

3. Экологиялық мақсаттар. Экологиялық қалдықсыз таза технологияларды әкелу, экологиялық-экономикалық тепе-теңдікті өңірлерде қалыптастыру; табиғатты қорғау шараларын жүзеге асыруда отандық және шетелдік капиталды, жеке қаржыны тарту [7, 32 стр].

Сонымен өңірлік саясаттың саясаттың жалпы мақсаттары салалық тұрғыдан сан түрлі екендігін және өңірлердегі мәселелерге байланысты өңірлік мүдделердің де әртүрлі екендігін көреміз.

Өңірлік саясат мынадай міндеттерден тұрады:

- мемлекеттің барлық аумағында теңгерімді әлеуметтік-экономикалық саясат жүргізу;
- әлеуметтік-экономикалық дағдарыстағы өңірлерге жан-жақты жәрдемдесу;
- мемлекеттің аумақтық тұтастығын, конституциялық тұтастығын сақтау;
- мемлекет аумағында бірыңғай құқықтық кеңістікті құру;
- өңірлердің ерекшеліктерін, артықшылықтарын, мүдделерін есепке алатын тұрақты әлеуметтік-экономикалық дамуды қамтамасыз ету;
- өңірлердің өндіріс-шаруашылық кешендеріндегі өзара бәсекелестікті жолға қою;
- өңірлерде тиісті әлеуметтік-экономикалық институттар мен инфрақұрылымдық жүйелер кешенін құру;
- өңірлерде өндіріс-шаруашылық кешендеріндегі дағдарысты жағдайларды дер кезінде еңсеруге жәрдемдесу [8, 94 стр].

Өңірлік саясаттың міндеттеріне мыналар да кіреді:

- тұрғындардың өмір сүру деңгейлерін көтеру және теңестіру;
- өңірлер арасында өзара терең көлденең байланыстар орнату;
- өзара өңіраралық еңбек нарығын жұмыспен қамтамасыз ету;
- дағдарысты жағдайларды еңсеру;
- әлеуметтік-экономикалық реформаларды жүргізу;
- өңірлердегі саяси, әлеуметтік-экономикалық тұрақсыздықты еңсеру;
- дінаралық және этносаралық шиеленістердің алдын алу, болдырмау және т. б. міндеттерді жүзеге асырады деп есептейміз.

Осылайша қазіргі уақытта ең өзекті деген өңірлік саясаттың мақсат-міндеттерін былайша сараптап талдауға да болады деп санаймыз:

1. Өңірлерде орта тапты қалыптастыру мен тұрғындарды әлеуметтік жағынан қорғауды жетілдіру жүйелерін жасау, медициналық қызмет көрсету мен білім беру сапасын арттыру;

2. Өңірлерде халықтың демографиялық өсімін молайту, отбасын әлеуметтік қолдау, әлеуметтік жағынан аз қамтылған азаматтарды, әртүрлі топтарды, жастарды қолдаудың әлеуметтік механизмдерін қалыптастыруда азаматтық қоғам институттарын, бизнес қауымдастықтарын жұмылдыру;

3. Өңірлерде тиісті әлеуметтік-мәдени инфрақұрылымды қалыптастыру;

4. Өңір тұрғындарының өмір сүруіне қолайлы экологиялық, қауіпсіз жағдайлармен қамтамасыз ету;

5. Өңір экономикасын әртараптандыру, кешенді шаруашылық-өндірістік құрылымдар мен нысандарды құру, шетел инвестицияларын тарту және инновациялық бастамалар мен жобаларды, технологияларды қаржыландыру және ынталандыру;

6. Өңірлік нарықтық қатынастарды одан әрі дамыту, өңірлерді өңірлік өндірістерден шыққан сапалы тауарлармен қамтамасыз ету, бәсекеге қабілетті қызмет көрсетуді жолға қою;

7. Әр өңірде ауылдық, аудандық ауыл шаруашылық жерлерін пайдалану мен қоныстанудың тірек схемасын жасау, қалалық аумақтарды дамытудың қартасын жасау;

8. Өңірдің табиғат ресурстарын тиімді пайдалану, табиғат қорларын сақтау және пайдалануда экологиялық тепе-теңдікті бұзбау;

9. Өңірлік бюджеттерді тиімді, мақсатты жұмсау, бюджеттің жұмсалуды бақылау;

10. Өңірлерде жергілікті өзін-өзі басқару институттарын қалыптастыру, өңірлік басқару құрылымдарының жұмыс істеу сапасын арттыру;

Енді өңірлік саясаттың жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастыру бағыттарын төмендегідей толықтыруға болады:

- өңірлерде жергілікті өзін-өзі басқару институттарының құқықтық негіздерін жасау мен жетілдіру;

- өңірлердегі әрбір жергілікті өзін-өзі басқару құрылымдарының әлеуметтік-экономикалық дамуының жақын және ұзақ уақытқа есептелген даму болжамдарын дайындау, мониторинг жасау;

- өңірлердегі жергілікті өзін-өзі басқару институттары мен орталық билік органдары институттарының бөлімшелерінің қызметін нормативтік, құқықтық жағын әдістемелік қамтамасыз ету;

- мемлекеттегі әкімшілік-аумақтық бөлініске сай жергілікті өзін-өзі басқару құрылымдарының елдің саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуындағы өзгерістерге уақыты бейімделуі мен ұтымды басқарылуын қамтамасыз ету.

Сонымен өңірлік саясат пен өңірлік даму мақсат-міндеттерін, бағыттарын салыстырып мынадай аспектілерде талдап қарастыруға болады:

- мемлекеттің әкімшілік-аумақтық картасындағы өңірлік дамудың болжамды-кеңістіктік дамуы;

- өңірлік бюджет, салықтар, өңірлік саясаттағы инвестициялар;

- өңірлерде мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық дамуындағы өңірлік саясаттың міндеттерін шешуде мемлекет субъектілерінің әкімшілік басқару құрылымдары мен орталықтарының рөлі;

- өңірлерде жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту және өңіраралық ынтымақтастықты жетілдіру, ерекше мәртебесі бар аумақтарды дамыту, технопарктерді, әлеуметтік-экономикалық кешенді жобаларды дамыту;

- өңірлердегі моноқалаларды дамыту;

- артта қалған өңірлерді дамыту, дағдарысты өңірлерді қолдау;

- өңірлердегі көші-қон мәселелерін шешу мен реттеу, шекаралық аумақтарда теңгерімді қоныстандыруды шешу;

- өңірлерде мемлекеттің сыртқы экономикалық ынтымақтастығын дамытуға атсалысу;

- өңірлік дамуды мемлекеттік тиімді басқару;

- орталықта өңірлік мақсатты бағдарламаларды даярлауға қатысу және іске асыру [9, 135 стр].

Мемлекет осы бағыттардың әрқайсысының іске асуына қатысты іс-шаралар кешенін жүзеге асырады және осылардың барлығы белсенді өңірлік саясатты жүргізетін барлық дамыған елдерге тән екенін айтуымыз керек.

Өңірлік саясатты жүргізу әдістеріне келетін болсақ, мұнда тікелей және жанама әдістер бар. Бірінші әдісте мемлекет өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуын жетілдіруге бағытталған күрделі шараларға атап айтқанда, өсу полюстарын, өнеркәсіптік технопарктерді, арнайы экономикалық зоналарды құруға, дамытуға атсалысады. Екінші әдісте қаржы, салық, кеден, жүйелері арқылы орталық мемлекеттік билік белгілі бір өңірлерде қажетті әлеуметтік-экономикалық жағдайларды құруға белсенді араласады.

Тікелей мемлекеттік араласу орталық мемлекеттік биліктің құқықтық өктемдігіне негізделген және рұқсат беру, тыйым салу және мәжбүрлеу сынды әдістерді қолданатын әкімшілік ресурстарды қолдану арқылы да жүзеге асырылады [10, 22 стр].

Өңірлердің дамуына ықпал ететін тікелей әдістердің бірі ретіндегі әкімшілік әдістің құрамына экономикалық тұрғыдан мемлекеттік бюджет есебінен қаржыландырылатын мемлекеттік өңірлік бағдарламалар мен инвестициялық жобаларды жүзеге асыру, проблемалық өңірлерді қолдау, мемлекеттік тапсырыстарды орындау кіреді.

Жанама реттеу әдісі түрлі шаралар жолымен іске асырылады:

- әртүрлі өңірлік мәселелерді шешу үшін қаржы ресурстарын шоғырландыру, өңірлік дамудың арнайы облыстық, аудандық қорларын қалыптастыру мен дамыту;

- өңірлерде күрделі дағдарысты жағдайдағы шаруашылық-кәсіпорындар үшін арнайы саясат ұстану;

- өңірлерге отандық және шетелдік инвесторларды әкелу, тиісті құқықтық базаны жасау;

- күрделі әлеуметтік-экономикалық жағдайлары бар аудандарда орналастырған өндірістік шаруашылықтарды қолдау үшін қосымша шығындардың өтемақысын өтеу, мемлекеттік түрлі жеңілдіктер жасау;

- табиғи ресурстары сарқылған өңірлерге салық жеңілдіктерін беру;

- қатаң табиғи жағдайлары бар аудандарда орналасқан шаруашылықтар мен кәсіпорындарға мемлекеттік дотациялар мен жеңілдіктер енгізу;

- өңірлерде қоршаған ортаны ластайтын шаруашылықтар мен кәсіпорындар үшін арнайы мемлекеттік санкциялар енгізу [11, 140 стр].

Дегенмен өңірлік саясатты жүзеге асыруда зерттеушілер бірыңғай әмбебап әдістер топтамасы жоқ екендігін немесе тікелей және жанама әдістерді нақты бір өлшем ретінде барлық жағдайда қолдана беруге болмайтындығын айтады [12, 18 стр].

Қорытынды. Сонымен өңірлік саясаттың іргелі әдістері деп оның мазмұнын, мағынасын және барлық тараптар үшін өңірлік даму мүдделерін қамтамасыз ететін тиісті саяси, әлеуметтік-экономикалық, құқықтық базаны қалыптастыратын процестерді айтуға болады. +Жоғарыда айтылғандарды сараптай келе бүгіндері кез келген мемлекет үшін өңірлік саясаттың өзекті екендігін байқауға болады.

Өңірлік саясат өңірлер мен жергілікті жерлердегі саясаттың өте маңызды құрамдас бөлігі және мемлекеттің берік дамуының қалыптасқан іргетасы. Ұлттық деңгейдегі бағдарламалық құжаттарды және өңірлік бағдарламаларды әзірлеуде қызмет етуге, құқықтық актілер мен нормативтермен бірге оларды іске асырудың экономикалық шарттарын айқындауда маңызды болып табылады [13, 33 стр].

Жүргізіліп жатқан мемлекеттік өңірлік саясат мемлекеттің даму болашағымен тығыз байланысты және мемлекеттің өңірлер мен халықтың мүдделерін ескеріп жүзеге асырылатын біртұтас, кешенді өңірлік саясаты мемлекетті дамыған, алдыңғы қатарлы елге айналдыра алады деп айтуға болады.

Сондықтан Қазақстанда түрлі әлеуметтік-экономикалық реформаларды ғана емес, сондай-ақ кешенді өңірлік реформаларды түбегейлі жүргізуге бетбұрыс жасау қажет. Болашақта өңірлік реформалар бірыңғай мемлекеттің саясатты жүргізуде өңірлердің өзара даму деңгейлерін теңестіруге, халықтың өмір сүру сапасын көтеруге, мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық жағдайын дамытуға, Қазақстанды дамыған әлеуметтік мемлекетке айналдыруға үлес қосары анық. Өңірлік саясатты жүзеге асыруда күшті мемлекет-күшті өңірлер қағидасын әрқашан басты назарда ұстаған жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Туровский Р.Ф. *Политическая регионалистика. /Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению подгот. "Политология". - М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. - 787стр, 28 стр.*

2 Гранберг А.Г. *Основы региональной экономики. /Учебник для вузов. - Высшая школа экономики. - 4-е изд. - М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. – 495 стр, -105 стр.*

3 Гагарина Г.Ю. *Региональная экономическая интеграция: условия и факторы пространственного развития. //Монография. - М.: МАКС Пресс, 2012. -155 стр. -87 стр.*

4 Сальжанова З.А., Жайлауов Е.Б., Гелашивили Н.Н. *Оценка результативности региональной политики Республики Казахстан. //Саясат. – 2017. -№7 – 4 стр.*

5 Васин С. М. *Дисбаланс социального и экономического развития региона: вопросы измерения и проблема противоречия. // Региональная экономика: теория и практика. - 2013. - № 19. - 38-45 стр.*

6 Швецов А.Н. *Совершенствование региональной политики: концепции и практика. - М.: Красанд, -2010. - 320 стр. -65 стр.*

7 Гаврилов А.И. *Региональная экономика и управление. -М.: Юнити-Дана, -2002. -239 стр. -32 с.*

8 Кенжегузин М.Б. *Региональная политика Республики Казахстан: экономический механизм реализации. –А.: -1998. -94 стр.*

9 Гурьянова Л.С. *Моделирование сбалансированного социально-экономического развития регионов. //Монография. -Бердянск: ФООП Ткачук О.В., -2013. - 406 стр. -135 стр.*

10 Ларина Н.И. *Мировой опыт региональной политики. -М.: Норма, -2006. -315 стр. -22 стр.*

11 Боев, В.Ю. *Эффективный механизм формирования системы приоритетов устойчивого развития производственной сферы регионов. // Вестник Российского экономического университета им. Г.В. Плеханова. -2017.- № 5 (95). -140 стр.*

12 Бакуменко, В.Д. *Механизмы выравнивания асимметрии регионального развития в условиях глобализации. // Публичное управление. -2008. -18 стр.*

13 Досмагамбетова Г.И., Жексембекова В.А. Роль региональных органов власти в процессе обеспечения устойчивого развития территории. //Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Социологические и политические науки». -2016 г. - №3(55). – 33стр.

References:

- 1 Turovskij R.F. Politicheskaya regionalistika. /Ucheb. posobie dlya studentov vuzov, obuchayushchihya po napravleniyu podgot. "Politologiya". - M.: Izd. dom GU VSHE, 2006. - 787str, 28 str.
- 2 Granberg A.G. Osnovy regional'noj ekonomiki. /Uchebnik dlya vuzov. - Vysshaya shkola ekonomiki. - 4-e izd. - M.: Izd. dom GU VSHE, 2004. – 495 str, -105 str.
- 3 Gagarina G.YU. Regional'naya ekonomicheskaya integraciya: usloviya i faktory prostranstvennogo razvitiya. //Monografiya. - M.: MAKS Press, 2012. -155 str. -87 str.
- 4 Sal'zhanova Z.A., ZHajlauov E.B., Gelashvili N.N. Ocenka rezul'tativnosti regional'noj politiki Respubliki Kazahstan. //Sayasat. – 2017. -№7 – 4 str.
- 5 Vasin S. M. Disbalans social'nogo i ekonomicheskogo razvitiya regiona: voprosy izmereniya i problema protivorechiya. // Regional'naya ekonomika: teoriya i praktika. - 2013. - № 19. - 38-45 str.
- 6 SHvecov A.N. Sovershenstvovanie regional'noj politiki: koncepcii i praktika. - M.: Krasand, -2010. - 320 str. -65 str.
- 7 Gavrilov A.I. Regional'naya ekonomika i upravlenie. -M.: Yuniti-Dana, -2002. -239 str. -32 s.
- 8 Kenzheguzin M.B. Regional'naya politika Respubliki Kazahstan: ekonomicheskij mekhanizm realizacii. –A.: -1998. -94 str.
- 9 Gur'yanova L.S. Modelirovanie sbalansirovannogo social'no-ekonomicheskogo razvitiya regionov. //Monografiya. -Berdyansk: FOP Tkachuk O.V., -2013. - 406 str. -135 str.
- 10 Larina N.I. Mirovoj opyt regional'noj politiki. -M.: Norma, -2006. -315 str. -22 str.
- 11 Boev, V.YU. Effektivnyj mekhanizm formirovaniya sistemy prioritetov ustojchivogo razvitiya proizvodstvennoj sfery regionov. // Vestnik Rossijskogo ekonomicheskogo universiteta im. G.V. Plekhanova. - 2017.- № 5 (95). -140 str.
- 12 Bakumenko, V.D. Mekhanizmy vyravnivaniya asimmetrii regional'nogo razvitiya v usloviyah globalizacii. // Publichnoe upravlenie. -2008. -18 str.
- 13 Dosmagambetova G.I., ZHeksembekova V.A. Rol' regional'nyh organov vlasti v processe obespecheniya ustojchivogo razvitiya territorii. //Vestnik KazNPU im. Abaya, seriya «Sociologicheskie i politicheskie nauki». -2016 g. - №3(55). – 33str.

FTAMP 04.21.61

<https://doi.org/10.51889/2020-4.1728-8940.25>

Э.С.Слямова*

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: elmira_slyamova@mail.ru

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ЗИЯТКЕРЛІК КАПИТАЛДЫ БАҒАЛАУДЫҢ ТЕҢГЕРІМДІ КӨРСЕТКІШТЕР ЖҮЙЕСІ

Аңдатпа

Мақаланың мақсаты: теңгерімді көрсеткіштер жүйесі- университеттердің қызметін бағалаудың пайдалы құралы ретінде көрсету. Университеттер өз мақсаттарына жету үшін стратегиялық жоспарлар құрады. Алайда, егер қажетті ресурстар болмаса, бұл жоспарлар сәтсіз болуы мүмкін. Кез - келген университеттегі ең құнды ресурстар-бұл оқытушылар мен қызметкерлердің тәжірибесі және оның зияткерлік капиталы. Сондықтан, егер университет осы құнды ресурстарды тиімді бағалап, оларды басқарса, ол өз мақсаттарына жету үшін стратегияларды ұтымды құрып, қолдана алады. Бұл мақалада университеттегі зияткерлік капиталды тиімді бағалаудың теңгерімді көрсеткіштер жүйесі әдісі қарастырылған. Соңғы уақыттарда жоғары оқу орындарының есептерінің ашықтығы мен олардың көрсететін қызметтерінің нәтижелерін бағалау қиынға соғып отырғаны анық. Кез-келген